

Thilo Sarrazin

LEDA 2019

*Jak islám brání pokroku
a ohrožuje společnost*

Nepřátelské
převzetí

Přeložil Aleš Valenta

FEINDLICHE ÜBERNAHME: WIE DER ISLAM DEN FORTSCHRITT
BEHINDERT UND DIE GESELLSCHAFT BEDROHT

© 2018 by Finanzbuch Verlag, an imprint of Münchner Verlagsgruppe GmbH,
München, Germany

Translation © Aleš Valenta, 2019

© LEDA, spol. s. r.o., 2019

ISBN 978-80-7335-601-9

OBSAH

ÚVODEM	9
--------------	---

Kapitola 1

ISLÁMSKÉ NÁBOŽENSTVÍ	28
Obsah koránského zjevení	28
Hadísy a šaría	53
Věřoučné směry islámu	59
Islám a světské panství	64
Islamismus a terorismus	66
Evropský islám?	69
Islámský charakter: psychologické aspekty koránského zjevení	71

Kapitola 2

ISLÁMSKÝ SVĚT OD ARÁBIE PO INDONÉSII	82
Stručná historie islámského světa	82
Postavení islámských států v moderním světě	96
<i>Demografický faktor</i>	97
<i>Ekonomický faktor</i>	104
<i>Pozice ve vědě a technice</i>	105
<i>Stabilita, demokracie, válka a mír</i>	108
Regionální pohled	111
<i>Arabské země</i>	111

<i>Subsaharská Afrika</i>	122
<i>Turecko</i>	123
<i>Írán</i>	128
<i>Střední Asie</i>	131
<i>Indický subkontinent</i>	134
<i>Jihovýchodní Asie</i>	138
Dílčí závěr	141

Kapitola 3

PROBLÉMOVÉ OBLASTI ISLÁMSKÝCH

SPOLEČNOSTÍ	143
Náboženství a kultura.....	144
Kognitivní kompetence	164
Vztah pohlaví a role ženy	181
Rozchod s modernou a postup konzervativního islámu.....	212
Svatý text jako věznice myšlení	224
Nejprve náboženství, pak teprve demokracie a lidská práva.....	234
Náboženský fundamentalismus a teror	256

Kapitola 4

MUSLIMOVÉ V ZÁPADNÍCH

SPOLEČNOSTECH	264
Demografická fakta a perspektivy	270
<i>Počet muslimů v Německu a v Evropě</i>	270
<i>Souběh působení imigrace, věkové struktury, přistěhovalectví rodinných příslušníků a počtu dětí</i>	282
<i>Jiná společnost</i>	284

K socioekonomické situaci muslimů v Německu a v Evropě.....	289
<i>Kognitivní kompetence</i>	289
<i>Podíl na pracovním trhu a závislost na sociálních dávkách</i>	304
<i>Kriminalita</i>	325
Mentální aspekty a jejich důsledky.....	348
<i>Paralelní společnosti</i>	363
<i>Role svazů a měsitních společenství v Německu</i>	370
<i>Radikalizace a terorismus</i>	378
Dílčí závěr.....	382
Postavení ženy a množství dětí v muslimských společnostech.....	384
<i>Interpretace otázky šátku</i>	385
<i>Sňatkové chování a míra porodnosti</i>	387
Plíživá islamizace v důsledku přistěhovalectví a porodnosti.....	394

Kapitola 5

CO JE TŘEBA UDĚLAT	403
Úcta k náboženství nesmí chránit islám před kritikou....	403
Duševní úzkoprsost nesmí bránit našemu myšlení.....	417
Osvobodit přistěhovaleckou politiku od ideologie a nerealistických přání.....	425
Zahraniční a rozvojová politika, jakou islámský svět potřebuje.....	436
Robustní a realistická národní islámská politika.....	439
 ZÁVĚREČNÁ POZNÁMKA.....	461
PODĚKOVÁNÍ.....	465

POZNÁMKY.....	466
JMENNÝ A MÍSTNÍ REJSTŘÍK.....	522
PŘÍLOHA SE SROVNÁVACÍMI TABULKAMI.....	533
Tabulka 1: Demografická data 1950–2100.....	534
Tabulka 2: HDP v paritě kupní síly 2016.....	538
Tabulka 3: Indikátory demokracie, svobody tisku a korupce	540

ÚVODEM

V posledních deseti letech se ukázalo, že jsem znovu a znovu četl knihy, které se nějakým způsobem dotýkaly islámského náboženství. Křesťanská kultura, v níž jsem vyrostl, je pro mě domovem duchovním, avšak nikoli náboženským. Jsem spíš agnostik než nábožensky založený člověk a vznáším výhrady proti utopiím všeho druhu. S nepochopením jsem třeba koncem šedesátých let minulého století sledoval, jak se mnozí vrstevníci honosili levicovým smýšlením, jako by to byl módní účes – potřebovali se utvrdit v ceně a zároveň dát světu na vědomí, že patří k těm dobrým, moderním, pokrokovým. Shromažďovat se kolem tak pochybných vzorů, jaké představovaly obrazy Mao Ce-tunga nebo Che Guevary, jsem považoval nejen za projev bezduchosti, ale i za pomýlení.

Když se zhroutily zdi a rozpadl se východní blok, pocítil jsem úlevu, jelikož se zdálo, že velká hrozba pominula. Naději Francise Fukuyamy, že jsme nyní dospěli ke *Konci dějin*¹, jsem nicméně stále shledával coby předčasnou, protože lidské chyby, zloba a nerozum ze světa nevymizí, podobně jako ho

budou nadále provázet technický pokrok a evoluce. Po rozpadu komunismu jsem přesto věřil, že postupně dojde k zániku nereformované náboženské víry. Zastával jsem přesvědčení, že všechna velká náboženství tak či onak objeví cestu, kterou křesťanství vyznačila reformace: totiž že se skloní před zákony logiky a vědeckého myšlení, což povede k tomu, že je lidé budou stále častěji vnímat jako systémy odtažité, odcizené – a nakonec jim začnou být lhostejné.

V tomto směru jsem se očividně hluboce zmýlil. V zásadě se mě osobně netýkalo, co jsem pozoroval ještě v průběhu let devadesátých. Když kreacionisté na americkém Středozápadě odmítali Darwinovu evoluční teorii, když indičtí hinduisté napadali sikhské chrámy nebo když mulláhové v Íránu nutili perským ženám šátek a pronásledovali homosexuály, připadalo mi to stále dosti vzdálené. Knihu Samuela Huntingtona *Střet civilizací* jsem v roce 1997 bez většího zájmu spíš jen prolistoval.² Nabyl jsem tenkrát dojmu, že sází na alarmismus a je pojatá příliš zešíroka. To jsem si stejně dobře mohl otevřít *Zánik Západu* od Oswalda Spenglera.

Přirozeně jsem si uvědomoval, že na německých školách jsou problémy s tureckými a arabskými žáky častější (a jiné) než s Italy, Rusy nebo Poláky. A přece jsem se domníval, že tohle je pouze otázka času. Po leteckém atentátu na newyorské Světové obchodní centrum jsem narazil na knihu V. S. Naipaula *Among the Believers: An Islamic Journey* z roku 1981.³ Spisovatel Naipaul, jenž v letech 1979 a 1980 procestoval Írán, Pákistán, Malajsii a Indonésii, v ní působivě popsal zkušenost, kterou učinil se sílícím islámským fundamentalismem i s jeho ideovým pozadím v rozlehlém prostoru od Blízkého východu až po východní Asii. Tato sedmatřicet let stará kniha

se z dnešního hlediska jeví přímo prorocká. Po jejím přečtení jsem v souvislosti s islámem poprvé pocítil obavu, ne-li paniku.

V roce 2006 jsem se seznámil s knihou *Die fremde Braut* (Nevěsta z ciziny) od Neclly Kelek.⁴ Autorka na příkladu tureckých přistěhovalců do Německa ukazuje, jak si namísto přijetí kultury nové země většinou přivážejí v jakési pomyslné bublině kulturu vlastní a vzpírají se asimilaci. Tuto četbu jsem ostatně vnímal citlivěji též z toho důvodu, že jsem byl mezitím jako berlínský finanční senátor porůznu konfrontován se specifickými integračními potížemi mnoha Turků a Arabů. Bylo zřejmé, že sociální problematiku tohoto města nelze oddělit od problémů jeho muslimské menšiny.

V srpnu 2010 vyšla moje kniha *Deutschland schafft sich ab* [česky *Německo páchá sebevraždu*, Praha 2011]. Koncipoval jsem ji jako rozbor rizik a nedostatků německého sociálního státu, avšak zabýval jsem se v této souvislosti i problematikou vzdělání, přistěhovalectví a integrace tak, jak se odrážela v demografických ukazatelích. Z dnešního pohledu spíš opatrně kritické poznámky k integračnímu chování mnoha muslimů a k islámskému náboženství obecně způsobily, že moje jméno začalo být spojováno se zuřivou kritikou islámu. V několika málo dnech jsem byl katapultován přímo do první řady celoněmecké debaty o islámu. Tuto diskusi bezprostředně po vydání mé knihy předčasně završil výrok spolkového prezidenta Christiana Wulffa: „Islám patří nyní už i k Německu.“

Počátkem roku 2011 publikoval Patrick Bahners knihu *Die Panikmacher*⁵ – fundamentální kritiku německých kritiků islámu, k nimž přiřadil zejména Neclu Kelek, Henryka M. Brodera, Ralpha Giordana a mě. Islám v očích tohoto autora nesymbolizuje nic jiného než náboženství, jehož věrouka se

naplňuje mimo naši sekulární státnost, je tudíž sekulární kritice nedostupná. Titul jeho práce vyznívá v atmosféře současné islamistické hrozby mimořádně nešťastně. Přísně logicky vzato se sice Bahnersovo stanovisko nedá napadnout, ale je zavádějící, poněvadž už z definice vylučuje potenciál ohrožení, o němž by se mohlo – a mělo – diskutovat.

V nezamýšlené roli prominentního kritika islámu jsem se necítil dobře, a tak jsem se v dané problematice držel raději zpátky. Ostatně s ničím z toho, co jsem v knize *Německo páchá sebevraždu* napsal, popřípadě v ní vyjádřil jako domněnku, od té doby opravdu nikdo nepolemizoval. V roli publicisty jsem se poté věnoval jiným projektům.

Otázky, které mě tenkrát tížily, se však nerozplynuly. Komplexní krizi islámského světa, zahrnující i život muslimů evropských, už nepopírají ani mnozí jeho přívrženci. Jenže jakmile „kritika islámu“ zabrousí k samé podstatě věci, začnou jí mnohá německá média i experti upírat legitimitu. Znalec islámu Mathias Rohe označuje „Thilo Sarrazina, Hameda Abdel-Samada a Neclu Kelek“ za „význačné zástupce“ dezintegračního průmyslu, jelikož se odmítli „orientovat na fakta a pojmenovávat konkrétní problémy (...) a místo toho šíří dalekosáhle esencialistické názory, v nichž chtějí islám ocejchovat jako systém strukturálně odlišný, neslučitelný s evropským právním a společenským řádem“.⁶ Tento kritik se bude muset smířit s tím, že fakta lze interpretovat i jinak, než jak to činí on.

Rohe se mimo jiné zmínil o Hamedu Abdel-Samadovi. Tento německý politolog původem z Egypta se ve své vlasti zprvu přikláněl k Muslimskému bratrstvu, avšak v knize *Mein Abschied vom Himmel* (Rozžehnal jsem se s nebesy) vylíčil svůj

postupný odklon od fundamentalismu.⁷ Postupně se stal jedním z nejznámějších německých kritiků islámu a uveřejnil na toto téma šest prací.⁸ V prosinci 2016 si postěžoval, že nálada ve společnosti přeje „zastrašování a smrtícím pomluvám těch, kdo si islám dovolí kritizovat“. Napadání islámu je podle něj „v Evropě vskutku nežádoucí“. Vyšší místa se obávají, že kritika tohoto náboženství by mohla „ohrozit jednak obchod s islámskými zeměmi, jednak celou migrační a uprchlickou politiku“. Mnozí muslimové ji „většinou okamžitě interpretují jako útok na svá existenční práva“. A pro novináře a intelektuály z levicově liberálního tábora se jaksi automaticky stala projevem rasismu, pravicového populismu či xenofobie.⁹ Politolog Bassam Tibi, žák Theodora Adorna, pochází ze Sýrie a německým státním příslušníkem je už čtyři dekády – a přesto se řadu let cítí v Německu nevíтанý kvůli svému postoji v otázce politizace islámu: „Existují kritické názory, o které není v této zemi zájem. Jejich nositelům se nasazuje náhubek.“ Proto začal být sdělovacími prostředky přehlížen a teprve v roce 2016, po událostech na kolínském hlavním nádraží, ho opět začali zvát do diskusních pořadů. „Mám toho mnoho na srdci, ale mým názorům nikdo nenaslouchá.“¹⁰

Tyto diagnózy odpovídají i mým osobním zkušenostem a postřehům. Typický je například postoj Michaela Thumanna, který roku 2011 vydal knihu *Des Islam-Irrtum: Europas Angst vor der muslimischen Welt* (Omyl ve vztahu k islámu: Evropský strach před muslimským světem). V ní napadl evropskou „posedlost islámem“ a vyjádřil očekávání, že tehdy mladičké „arabské jaro“ přinese Blízkému východu demokracii a pokrok. Všechny problémy, jež kritici přičítají vlivu islámu, v ní vykládá buď jako klam, nebo jako dopad pozdního

nástupu modernizace, což prý nemá s islámem zhora nic společného. To se týká rovněž násilí a teroru, provozovaného ve jménu islámu al-Káidou. (O Islámském státu se tehdy ještě nevědělo.) Thumann totiž nepochybuje o tom, že „při důkladné analýze se ukáže, že těmto skupinám zpravidla nejde o islám jako takový. Náboženství je zde jen účelovým nástrojem a prostředkem propagandy fanaticů. V mnoha případech ani není podstatou konfliktů, sporných témat či vyslovených nadějí. Náboženství sice tu a tam rozčechá politiku na povrchu, ale nikdy nezasáhne její jádro.“¹¹

Věřící marxisté v západní Evropě odmítali v šedesátých letech minulého století uzнат souvislost komunismu (tedy svého náboženství) s pachem krve Stalinova teroru či s utlačovatelským aparátem stavitelů Berlínské zdi. Popírali zkrátka onu spojitost. Stejně se chovají i mnozí věřící muslimové, když odmítají teror a útlak vedený ve jménu jejich náboženství. Islámský teolog Ahmad Nofal je proto sice odpůrcem salafistů, ale současně vyhláší: „Je jen jeden islám. Lidé a kultury se od sebe samozřejmě liší, proto panují i rozdíly v interpretaci.“ Svůj výklad, takzvaný „wasatijský islám“ (*wassatija*) hlásící se k mírové koexistenci lidí, považuje Nofal za hlavní proud. „Tento islám má mnoho společného s poselstvím Ježíše Krista, protože ani on nehlásal nenávist a nepřátelství. Přece není myslitelné, aby jeden člověk nenáviděl druhého.“¹² Coby norma je tento postoj hoden úcty, ale odráží skutečně veškerou rozmanitost a šíři islámských věroučných směrů?

Alžírský spisovatel, publikující pod ženským pseudonymem Jasmina Kadra, bojoval jako důstojník tamní armády řadu let proti islamistickým teroristům. Na problém nahlíží jednoznačně: „S náboženstvím nemají tyto atentáty nic

společného. Dají se vyložit pouze s ohledem na psychiku teroristy. S jeho vírou nemají nic společného. (...) Bylo by chybou konstruovat spojení mezi původem vraha a jeho zločiny. Žádný muslim se nemusí cítit kvůli teroristům provinile. (...) S touto nákazou lze bojovat pouze její izolací, ne tím, že ji budeme klást do souvislosti se společenstvím, jehož obranu teroristé předstírají.“¹³ Silná slova. Nicméně – lze pochopit Stalinovy zločiny, a vyloučit z nich vliv sovětského komunismu? Podle průzkumů se značná část Němců ještě dlouho po válce domnívala, že národní socialismus byl v zásadě myšlenkou prospěšnou, jenom její provedení se jaksi nevyvedlo. Tento příměr může vyvolávat pochyby, ale pokud se nad ním hlouběji zamyslíme, nenajdeme rozpor.

V posledních letech jsme všichni do jednoho konfrontováni s otázkami, které vyvěrají z věrouky islámu. Platí to nejen pro myšlenkový svět tohoto náboženství, ale i pro muslimy samotné. Proto si kladu otázku: *Do jaké míry islám (v širokém rozpětí významu od náboženství až po politickou ideologii) a přistěhovalectví muslimů do Evropy ohrožuje budoucnost západní společnosti a způsob, jak zde žijeme?* Jsou neblahé pocity, jež bezesporu sdílím s mnoha svými současníky, výrazem nepatřičných obav (a možná i nevědomých předsudků), anebo mají racionální opodstatnění? A pokud ano, na čem je založeno a kde hledat jeho praktické dopady? Chtěl bych při hledání odpovědi rozumně a nezaujatě interpretovat empiricky dostupný materiál i jeho výklady – a vyvarovat se omílání pouhých pocitů nebo obav. Doufám, že tyto odpovědi projasní moje pochyby i starosti druhých tím, že upřesní věcné obsahy, a tak iracionální strach pomine, nebo se přinejmenším zmírní.

Jádro mých obav je následující. Evropané dospěli v kombinaci vědy a techniky, vlády zákona a demokratické správy věcí veřejných k jistému civilizačnímu modelu, jehož svoboda a blahobyt jsou pro svět velmi přitažlivé. Jenže tento model funguje pouze za předpokladu, že si ho lidé vnitřně aktivně osvojí.

Mnohé problémové státy Afriky a Asie se vyznačují silným přirozeným přírůstkem a jejich populace je převážně muslimského vyznání. Chybějící článek přechodu k modernitě naznačuje, že západní import vyspělé medicíny a zemědělské techniky ještě mentalitu tamního obyvatelstva dostatečně neproměnil. A v tomto ohledu nelze vyloučit, že nevyhnutelnému vědeckotechnickému rozvoji Afriky, Blízkého a Středního východu brání islámská tradice.

Na tomto místě vstupuje do hry můj subjektivní postoj Středoevropana: těší mě, když je lidské společenství rozmanité, a domnívám se, že každý by měl směřovat ke spokojenosti vlastní cestou za předpokladu, že respektuje zákony. Je mi cizí vměšovat se do náboženského přesvědčení, cílů či způsobu života jiných lidí. A přece se cítím lépe ve společnosti, v níž rozdílů nepřevažují, neboť stojí na obecně respektovaných základech.

Lidé by se měli přirozeně mísit. Proto nemám nic proti přistěhovalcům, ať už do Německa, nebo do Evropy jako takové. Ti, kdo přicházejí, se však musejí opravdu smísit. *Není dobré a dlouhodobě vede k nesvárům, jestliže se ve společnosti tvoří skupiny, které jsou trvale etnické, nábožensky či hospodářsky vyčleněné a žení se a vdávají skoro výhradně mezi sebou.* To vede k napětí a narušování obecné spokojenosti. Nerovnosti způsobené společenským rozvrstvením vždy podněcují napětí,

pakliže překročí určitou mez. A pokud rozdíly v hospodářské úspěšnosti či ve společenském postavení zjevně odpovídají rozdílům v etnickém původu či praktikovaném náboženství, nabývá toto pnutí síly třaskaviny. Přistěhovalci by měli projevovat vůli k integraci, přičemž jejich počet i skladba by neměly způsobovat, že se v Evropě paralelně zformují opevněné etnické podskupiny.

Antisemitismus, jenž tu býval velice rozšířeným jevem, se vysvětloval nejen zvláštním náboženským postavením židovstva, ale i mimořádnými úspěchy tohoto etnika v ekonomice a vědě. Z toho povstala závist, která částečně přerostla v nepokrytě protizidovské postoje. Avšak ani obráceně není záhodno, aby jasně vymezené menšiny – třeba černoši ve Spojených státech – vykazovaly zřetelně horší výsledky ve vzdělání, měly nižší příjmy i střední délku života. Rozumným řešením by bylo zrušení těchto rozdílů postupným smísením etnik, což ale zjevně odporuje přání většiny lidí: černoši, běloši a Východoasiaté se v USA žení a vdávají převážně mezi sebou. Nicméně mezi muslimy se tento způsob integrace nemůže prosadit už jen proto, že jim je sňatek s bezvěrci zapovězen.

Ještě před několika málo desetiletími žily v Evropě pouze nevelké skupiny obyvatelstva mimoevropského původu. Zdejší populaci tvořili valnou měrou běloši, a pokud vyznávali víru, bylo to křesťanství. V někdejších koloniálních zemích typu Velké Británie, Francie či Nizozemska se tento poměr změnil přílivem přistěhovalců z bývalých držav, v Německu nebo Rakousku příchodem zahraničních dělníků z Turecka či severní Afriky. Skandinávské země se zase staly předvojem při přijímání žadatelů o azyl a uprchlíků, takže dnes žijí v Dánsku, Norsku a Švédsku početné arabské menšiny.

Už desetiletí pociťují obyvatelé evropských zemí stále častěji specifické problémy související s přistěhovalci muslimského vyznání a jejich potomky, kteří v Evropě nejednou žijí již ve třetí nebo čtvrté generaci. Nelze vyloučit, že tento dojem podněcují předsudky, případně jakési neblahé proctví, v němž se naplnilo přesvědčení o určité formě diskriminace. Stalo se však neoddiskutovatelnou společenskou realitou a státní orgány jsou právem znepokojeny. V Německu se výrazem tohoto znepokojení stalo založení „Německé islámské konference“, kterou roku 2006 inicioval jako svého druhu ventil ministr vnitra Schäuble.

Zatímco na jedné straně vzrůstá obecný pocit ohrožení, na straně druhé většina politiků a médií existenci problému s oblibou popírá a v duchu politické korektnosti by ho nejraději ani nenazvala pravým jménem. Výrazem této tendence je umělý pojem „islamofobie“. S touto domněle vědeckou „diagnózou“ je případným kritikům a těm, kdo mají z islámu strach, buď podsouvána duševní nenormálnost, anebo nemorální postoj přirovnávaný k antisemitismu.

Podle převažujícího názoru politiků a sdělovacích prostředků nesmí být islám interpretován jako zásadní problém, neboť jinak by vznikalo více otázek, než kolik by jich politici dokázali zodpovědět. S tím koresponduje názor, že islámismus ve svých rozličných podobách je pro mnohé spíš slepou uličkou stojící mimo vlastní islám. Specifické integrační problémy muslimských přistěhovalců podle tohoto náhledu vlastně ani neexistují. A kde se přesto vyskytují, musejí být na vině jiné faktory, jen aby to vypadalo, že islámská víra a integrační problémy muslimů spolu ani náznakem nesouvisejí. Krátce po teroristickém útoku na vánoční trh na berlínském

Breitscheidplatzu v prosinci 2016 si předseda sociální demokracie Sigmar Gabriel postěžoval: „Stojí proti nám ideologie, která odporuje všemu, co tvoří naši svobodnou a demokratickou společnost. Tento boj proti ‚Západu‘ se vede už dlouhá léta.“ Ve skutečnosti jde ale o „mocenský boj pod rouškou náboženství“. Kdo nechce šířit odpor proti islámu, nesmí „činit z konfrontace s džihádismem náboženskou otázkou“.¹⁴ Podobně se dal slyšet předseda Spolkového sněmu Norbert Lammert: „Bojujeme proti fanatismu, nikoli proti islámu, proti fundamentalismu, nikoli proti náboženství.“¹⁵ Těmito postoji znemožňuje politický a mediální establishment jak nezaujatý pohled na problém, tak jeho objektivní analýzu. Jak se má člověk v otázce islámského fanatismu vůbec vyznat, je-li morálně zapovězeno zkoumat náboženské prameny tohoto myšlení?

S tím jde ruku v ruce i slepota německé úřední statistiky: ve všech průzkumech života migrantů a jejich potomků, které nám tato data předkládají, je zcela opomenut faktor náboženství. Mnozí se zřejmě oddávají iluzi, že věc, o níž se nic přesnějšího neví, ani nemůže být problematická. Když se mi v knize *Německo páchá sebevraždu* navzdory statistickým mezerám podařilo shromáždit více či méně spolehlivý materiál o integračních problémech muslimů, vyvolalo to v politice i v médiích vlnu odporu. Rozpomněl jsem se při té příležitosti na odhodlání, s nímž oficiální turecká místa proklínala všechny, kdo se domnívali, že před sto lety došlo ke genocidě Arménů. K takovému poprasku dochází vždy, když nevíтанá fakta ohrozí něčí ustálený obraz světa.

V říjnu 2014 jsem si na leidské univerzitě vyslechl přednášku Ayaan Ali Hirsi, která v dětství emigrovala s rodinou

ze Somálska do Nizozemska. Popsala v ní rozdíly, jak k otázkám migrace přistupovala ona a jak její sestra. Zatímco sama přijala kulturní nabídku Západu a měla z toho užitek, její sestra – prakticky vrstevnice – ji odmítla a nyní patří k oněm přistěhovalým muslimům, kteří k západní kultuře zaujímají nepřátelský postoj a zabarikádovali se v islámu. Ani Hirsi neví, co si s tím počít, jelikož tak diametrálně rozdílné postoje se nedají racionálně překlenout. Varovala před nebezpečím sílícího fundamentalismu, protože početná a stále sílící část muslimů kráčí nyní ve šlépějích její sestry: tito souvěrci sice přijmou západní životní úroveň, ale už ne kulturní postoje, které jsou jejím nutným předpokladem.

Mnozí sekulární muslimové v západním světě argumentují stejně jako Ayaan Ali Hirsi (v Německu například Bassam Tibi, Hamed Abdel-Samad, Necla Kelek, Güner Balci, Abdel-Hakim Ourghi, Ralph Ghadban). Mnozí levicoví a liberální politici je však neradi slyší, neboť se domnívají, že tato varování zavánějí pravicovým populismem a vposledku podporují vzestup stran, jako jsou rakouští Svobodní (FPÖ), francouzská Front National či Alternativa pro Německo (AfD). Proto také v posledních letech došlo k ochromení veřejné debaty, jež posílila právě tyto strany – a s nimi i obavy, které měla rozptýlit.

V těchto diskusích se vytrvale podceňuje obrovská váha demografického faktoru. Společenské postoje se přece vyvíjejí v důsledku změn způsobených přirozeným i náboženským mísením. Nebo řečeno jinak a názorněji: jestliže budou velké části Německa brzy připomínat ulici Sonnenallee v berlínské čtvrti Neukölln, mohou tyto nové většiny změnit ústavu, popřípadě dojde k posunu žité skutečnosti při jejím prosazování, aniž se proti tomu najde obranný mechanismus. Vždyť

ani západní hodnoty se nedají uměle konzervovat, jestliže je nově se tvořící populační většiny nesdílejí anebo si je vykládají jinak. Jak důrazně upozorňuje příklad Turecka, dá se v islámské zemi prostřednictvím svobodných voleb dokonce odstranit západní model demokracie včetně svobody slova a rozdělení složek moci.

Jak mnozí západní levičáci a liberálové, tak mnozí křesťané jsou muslimským přistěhovalcům fascinováni. Nejspíš je k tomu vede přesvědčení, že jejich příliv zpochybňuje mravy, tradice i mocenské uspořádání západních společností chápaných jako bezvěrecké a materialistické, že podkopává legitimitu Západu i s tržním hospodářstvím a jeho zaměřením na výkon. Na základě této motivace lze potom vážně tvrdit, že muslimská žena v závoji není vlastně utlačovaná; je to tedy naopak Západ, který vůči její religiozitě vystupuje nesnášenlivě.

Hlasy, které nás ujišťují o neškodnosti islámu, lze rozčlenit do tří skupin. Ty první v „pravém“ islámu neshledávají žádné problémy (ať už se pod pojmem „pravý“ chápe cokoli). Další skupinu tvoří obhájci, kteří sice problémy registrují, avšak považují je za srozumitelné, řešitelné nebo přechodné. A konečně je tu skupina lidí, podle nichž je pojmenování problému či pátrání po příčinné souvislosti mezi těmito problémy a „podstatou“ islámu principiálně nepřipustné nebo neodůvodněné – kritikům, kteří takto uvažují či argumentují, se podsouvá rovnou islamofobie nebo rasistické snahy.

Příkladem zlehčování, ne-li přímo popírání problémů spojených s islámem budiž rozhovor, který v srpnu 2016 (tedy několik týdnů před volbami do berlínského zemského sněmu) poskytl deníku *Frankfurter Allgemeine Zeitung* (dále FAZ) úřadující primátor města Michael Müller a zástupkyně mluvčí

ministerstva zahraničních věcí Sawsan Chebli.¹⁶ Téma: muslimové v Berlíně. Každý, kdo si text přečetl, se musel poučit už jen z toho, o čem se v něm mluvilo – a o čem nikoli.

Politoložka Chebli, dcera palestinských přistěhovalců, kategoricky odmítla směřovat debatu o integraci s diskusí o muslimech, islámu či náboženství jako takovém. Implicitně tak popřela, že islám sám o sobě – nebo v některých svých interpretacích – může být překážkou integrace, přičemž si protiřecila, když uvedla: „Můj otec je zbožný muslim, nemluví skoro vůbec německy, neumí číst ani psát, ale integroval se lépe než mnozí funkcionáři AfD, kteří zpochybňují naši ústavu.“ Žít čtyřicet let v Německu, a nenaučit se německy, to je ovšem výkon! Lze si ho vyložit jen naprostým nezájmem o okolní německou i evropskou kulturu a také nechutí navazovat v cizím prostředí sociální vazby. Není zřejmé, na základě jakých měřítek považuje Chebli integraci svého otce za zdařilejší v porovnání s „mnohými“ činovníky AfD.

V dalším průběhu rozhovoru trvala politoložka na tom, že muslimské ženy v Německu nosí šátek naprosto dobrovolně. Poukázala na svou matku a pět sester, které se ho dosud nezřekly, a odmítla omezovat muslimky při hledání zaměstnání jen kvůli tomuto faktu. Popřela, že by mezi islámem a identifikací s hodnotami německé ústavy existoval sebemenší rozpor. Šaría reguluje z větší části vztah mezi Bohem a člověkem, což prý pro ni jakožto demokratku nepředstavuje ve všedním životě problém. Islámský extremismus podle ní dopadá hlavní měrou na muslimy samotné. Islámská kritika ze strany AfD tedy není nic jiného než rasistické štvání: „Tady musíme jako demokraté zaujmout jasný postoj a rasismus s veškerou rozhodností odmítnout.“

Aktuální výklad islámu je „vnitřní islámský proces, do něhož by zvenčí neměl nikdo zasahovat“. O euroislámu Chebli nic neví. Určitý problém však připustila: „Muslim je povinen skládat účty jedině Bohu. To je požehnání, ale přirozeně to komplikuje organizaci jeho spolupráce se státními institucemi.“

Úřadující primátor Berlína Michael Müller se s ní ve všem podstatném shodl. Pojem „dominantní kultura“ (*Leitkultur*) se mu jeví jako příliš úzký a náchylný k politickému zneužití. Ústava musí být pochopitelně závazná pro všechny. Úřady by se podle něj měly snažit uzavírat smlouvy s muslimskými svazy a spolky. Do výuky islámu na Islámském institutu Humboldtovy univerzity musejí být zahrnuty všechny jeho věroučné směry. Na každý pád by Müller považoval za obrovský pokrok, kdyby v berlínských mešitách mohli kázat imámové, kteří v Berlíně vyrostli a vystudovali. Pochopitelně uznává, že k integraci nedojde automaticky. „Pro soužití je zapotřebí jasně vymezený a pro všechny závazný rámec. Pravidla musejí platit pro každého.“

V tomto rozhovoru promluvil otevřeněji, než bývalo v hlavním městě ještě před několika lety zvykem. Přesto bylo nápadné, jakých témat byli oba diskutující, kteří si tak přátel-
sky přihrávali, ušetřeni:

- fundamentalismu, jenž se v řadách muslimů povážlivě rozšířil, a sílící radikalizace mládeže a novopečených dospělých v Berlíně i po celém Německu;
- důsledků brzkého zakládání rodiny a průměrně vyššího počtu dětí u muslimů – v Berlíně tvoří muslimové 8–10 % obyvatelstva, ale mezi školáky je jich 15–20 %, přičemž úřední statistiky k tomu bohužel neexistují;